Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (šesto vijeće)

21. prosinca 2021.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene ugovorne odredbe – Članak 1. stavak 2. – Ugovorne odredbe koje odražavaju prisilne zakonske ili podzakonske odredbe – Isključenje iz područja primjene te direktive – Kredit koji je otplativ u stranoj valuti – Ugovorna odredba koja je odraz dispozitivne nacionalne odredbe – Utjecaj neprenošenja tog članka 1. stavka 2. – Članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 1. – Nadzor nepoštenosti ugovorne odredbe – Članak 8. – Donošenje ili zadržavanje nacionalnih odredaba kojima se potrošaču osigurava viša razina zaštite – Međudjelovanje tih različitih odredaba Direktive 93/13”

U predmetu C-243/20,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Polymeles Protodikeio Athinon (Visoki građanski sud u Ateni, Grčka), odlukom od 5. svibnja 2020., koju je Sud zaprimio 5. lipnja 2020., u postupku

DP,

SG

protiv

Trapeza Peiraios AE,

SUD (šesto vijeće),

u sastavu: L. Bay Larsen, potpredsjednik Suda, u svojstvu predsjednika šestog vijeća, N. Jääskinen (izvjestitelj) i M. Safjan, suci,

nezavisna odvjetnica: J. Kokott,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za DP i SG, V. Kontogiannis, *dikigoros*,

* Jezik postupka: grčki

– za Trapeza Peiraios AE, S. Spyropoulos, *dikigoros*,

– za vladu Helenske Republike, V. Karra, S. Charitaki i A. Magrippi, u svojstvu agenata,

– za češku vladu, M. Smolek, J. Vláčil i S. Šindelková, u svojstvu agenata,

– za Europsku komisiju, N. Ruiz García i A. Katsimerou, u svojstvu agenata,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnu odvjetnicu, da u predmetu odluči bez mišljenja,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 1. stavka 2., članka 3. stavka 1., članka 4. stavka 1. i članka 8. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osoba DP i SG te društva Trapeza Peiraios AE u vezi s navodnom nepoštenosti odredaba sadržanih u dodacima ugovoru o kreditu denominiranom u eurima, a kojima je euro zamijenjen švicarskim frankom.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Dvanaesta i trinaesta uvodna izjava Direktive 93/13 glase kako slijedi:

„budući, međutim, da nacionalni zakoni za sada dozvoljavaju samo djelomičnu mogućnost usklađivanja; budući da ova Direktiva obuhvaća samo one ugovorne odredbe o kojima nisu vođeni pojedinačni pregovori; budući da bi državama članicama trebalo omogućiti da svojim nacionalnim propisima, strožim od onih iz ove Direktive, uz dužno poštovanje [U]govora, svojim potrošačima pruže višu razinu zaštite;

budući da se pretpostavlja da zakonske ili regulatorne odredbe država članica kojima se izravno ili neizravno utvrđuju uvjeti potrošačkih ugovora ne sadrže nepoštene odredbe; budući da se ne čini potrebnim da budu podložni oni uvjeti koji odražavaju obvezne zakonske ili regulatorne odredbe i načela ili odredbe međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili Zajednica stranke; budući da se u tom pogledu izrazom iz članka 1. stavka 2. koji glasi ‚obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba' obuhvaćaju i propisi koji se u skladu sa zakonom primjenjuju na ugovorne stranke ako nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja".

4 Člankom 1. stavkom 2. te direktive predviđeno je:

„Ugovorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba i odredaba ili načela međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili Zajednica stranke, posebno u području prijevoza, ne podliježu odredbama ove Direktive."

5 Verzija na grčkom jeziku članka 1. stavka 2. navedene direktive sadržava drugi podstavak, koji glasi kako slijedi:

„Izraz iz članka 1. stavka 2. koji glasi ‚obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba' obuhvaća i propise koji se u skladu sa zakonom primjenjuju na ugovorne stranke ako nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja."

6 Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 određuje:

„Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora."

7 Člankom 4. te direktive određeno je:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i rob[e], na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene."

8 U skladu s člankom 8. navedene direktive:

„Kako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača, države članice mogu u području na koje se odnosi ova Direktiva usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s Ugovorom."

Grčko pravo

9 Člankom 291. Astikos Kodikasa (Građanski zakonik) određuje se:

„Kad je riječ o novčanom dugu koji je denominiran u stranoj valuti i mora se platiti u Grčkoj, dužnik, osim ako drukčije nije dogovoreno, ima pravo platiti u nacionalnoj valuti po tečaju strane valute koji je na snazi u mjestu i na dan plaćanja."

10 Članak 2. stavak 6. Zakona 2251/1994 od 16. studenoga 1994. o zaštiti potrošača (FEK A' 191), kojim je u grčko pravo prenesena Direktiva 93/13, u verziji mjerodavnoj za glavni postupak (u daljnjem tekstu: Zakon 2251/1994) određuje:

„Zabranjeni su i ništavi opći ugovorni uvjeti koji dovode do značajnih poremećaja ravnoteže u pravima i obvezama ugovornih stranaka na štetu potrošača. Nepoštenost općeg uvjeta uključenog u ugovor ocjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi, svrha ugovora, sve specifične okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojemu on ovisi."

Glavni postupak i prethodna pitanja

11 Tužitelji iz glavnog postupka su dvoje potrošača s boravištem u Grčkoj, gdje ostvaruju prihode u eurima. Dana 3. rujna 2004. sklopili su s društvom Trapeza Peiraios, bankom sa sjedištem u toj državi članici, ugovor o kreditu za kupnju nekretnine u trajanju od 30 godina. Taj je ugovor o kreditu bio denominiran u eurima, a na njega se primjenjivala promjenjiva kamatna stopa definirana u odnosu na stopu Euribora u 360 dana.

12 Stranke su 26. ožujka 2007. i 25. lipnja 2007. potpisale dva dodatka ugovoru kako bi taj ugovor o kreditu, koji je prvotno bio denominiran u eurima, konvertirale u švicarske franke. Tim se dodacima određuje, s jedne strane, da će se otplata preostalog dugovanog iznosa izvršiti u švicarskim francima i, s druge strane, da će se kamate obračunavati prema fiksnoj stopi prve tri godine, a zatim prema promjenjivoj stopi na temelju stope LIBOR u švicarskim francima u 360 dana.

13 Iz spisa kojim Sud raspolaže proizlazi da, u skladu s odredbom 4.5 potonjeg dodatka „[d]užnik otplaćuje kredit u istoj valuti ili u protuvrijednosti u eurima iznosa izraženog u švicarskim francima, pri čemu se ta protuvrijednost izračunava na dan plaćanja mjesečne rate na temelju tečaja dotične valute, kako proizlazi iz međubankovnog deviznog tržišta. Taj će tečaj biti viši od stvarnog tečaja po kojem Banka prodaje švicarski franak i koji se navodi u Dnevnom tečajnom biltenu Banke”.

14 U skladu s odredbom 8.1 stavkom 3. iz navedenog dodatka, „u slučaju raskida ugovora o kreditu, osim drugih ovdje predviđenih posljedica, Banka zadržava pravo (pri čemu nema obvezu) da cjelokupni preostali dugovani iznos konvertira u eure, po stvarnom tečaju po kojem Banka prodaje švicarski franak i koji se navodi u Dnevnom tečajnom biltenu Banke na dan konverzije, i da na preostali dugovani iznos naplaćuje zatezne kamate, koje se sastoje od Bankine osnovne stope koja se primjenjuje na kredite za kupnju nekretnine, marže i naknade na temelju Zakona 128/75, a uvećane za 2,5 postotna boda. Ako je na snazi viša kamatna stopa, onda će se ona primijeniti”.

15 Dana 17. rujna 2018. tužitelji iz glavnog postupka podnijeli su tužbu protiv društva Trapeza Peiraios pred sudom koji je uputio zahtjev, Polymelesom Protodikeio Athinon (Visoki građanski sud u Ateni, Grčka), ponajprije tražeći, s jedne strane, poništenje navedenih dodataka i, s druge strane, ponovnu uspostavu stanja koje im je prethodilo. U prilog svojim zahtjevima oni osobito ističu da su spomenuta odredba 4.5 i odredba 8.1 stavak 3. (u daljnjem tekstu: sporne odredbe) nepoštene i stoga ništave na temelju članka 2. Zakona 2251/1994. Prema njihovu mišljenju, banka ih je potaknula na to da izmjene ugovor o kreditu a da ih pritom nije informirala o valutnom riziku kojem su izloženi, i to unatoč tomu što nisu raspolagali znanjima koja su potrebna za prepoznavanje tog rizika.

16 Sud koji je uputio zahtjev ističe da se spornim odredbama u biti preuzima sadržaj članka 291. Građanskog zakonika, kojim se zajmoprimcu omogućava, ako drukčije nije dogovoreno, da u Grčkoj svoj dug u stranoj valuti isplati ili u toj valuti ili u nacionalnoj valuti po tečaju navedene strane valute koji je na snazi u mjestu i na dan plaćanja.

17 Prema tome, taj se sud pita može li provoditi nadzor nepoštenosti spornih odredaba iako se člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13 iz njezina područja primjene isključuju „[u]govorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba”.

18 Usto, sud koji je uputio zahtjev naglašava da se člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13, u verziji na grčkom jeziku, od nadzora nepoštenosti izuzimaju ugovorne odredbe koje su odraz dispozitivnih zakonskih ili regulatornih odredaba i da taj članak nije doslovno preuzet u Zakonu 2251/1994 kojim se osigurava prenošenje Direktive 93/13 u grčko pravo.

19 U tom pogledu sud koji je uputio zahtjev navodi da postoje razilaženja u grčkoj sudskoj praksi kad je riječ o tome može li se, ako ne postoji nijedna odredba unutarnjeg prava kojom se izričito preuzima isključenje iz članka 1. stavka 2. Direktive 93/13, nacionalno zakonodavstvo ipak tumačiti u smislu da se njime prenosi ta odredba, tako da je nemoguće provoditi nadzor nepoštenosti ugovorne odredbe kojom se samo reproducira zakonska dispozitivna odredba poput članka 291. Građanskog zakonika.

20 Tako iz odluke kojom se upućuje zahtjev proizlazi da je, u svojoj presudi br. 4/2019, plenarna sjednica Areios Pagosa (Vrhovni sud, Grčka) utvrdila da je, iako nije preneseno u grčko pravo posebnom i izričitom odredbom, isključenje koje je predviđeno u članku 1. stavku 2. Direktive 93/13 ipak sadržano u članku 2. stavku 6. Zakona 2251/1994, na temelju tumačenja koje je u skladu s pravom Unije i s ciljem te direktive. U skladu s tom presudom, „kada je sporna odredba odraz prisilne ili dispozitivne odredbe nacionalnog prava, po definiciji je nezamislivo da se njome remeti ravnoteža između ugovornih stranaka ili da odredba bude nepoštena. Stoga, takva odredba nije obuhvaćena područjem primjene Zakona 2251/1994”. Navedenom se presudom pojašnjava da je to slučaj s odredbom ugovora o kreditu za kupnju nekretnine koja je odraz sadržaja članka 291. Građanskog zakonika.

21 U odluci kojom se upućuje zahtjev navodi se da to tumačenje ipak nije jednoglasno prihvaćeno. U skladu s manjinskim mišljenjem koje je izraženo u okviru Areios Pagosa (Vrhovni sud), ne može se smatrati da je isključenje koje je predviđeno u članku 1. stavku 2. Direktive 93/13 sadržano u članku 2. stavku 6. Zakona 2251/1994, s obzirom na to da se odstupanja od nadzora nepoštenosti odredbe moraju usko tumačiti. Navedeno manjinsko mišljenje temelji se na činjenici da se tom direktivom, kao što se to navodi u njezinoj dvanaestoj uvodnoj izjavi i njezinu članku 8., ostvaruje samo djelomična i minimalna harmonizacija, pri čemu se državama članicama ostavlja mogućnost da potrošačima pruže višu razinu zaštite. Upravo je u tu svrhu grčki zakonodavac, prilikom prenošenja navedene direktive, namjerno otklonio isključenje predviđeno u njezinu članku 1. stavku 2. Drukčije tumačenje članka 2. stavka 6. Zakona 2251/1994 bilo bi u suprotnosti sa željom grčkog zakonodavca da pruži veću zaštitu potrošačima i predstavljalo bi neprihvatljivo *contra legem* tumačenje.

22 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da se njegovi članovi većinski priklanjaju potonjem mišljenju i smatraju da grčki sudovi mogu nadzirati nepoštenost odredaba iz članka 1. stavka 2. Direktive 93/13, s obzirom na to da grčki zakonodavac nije u unutarnje pravo uključio odstupanje iz te odredbe.

23 U tim je okolnostima Polymeles Protodikeio Athinon (Visoki građanski sud u Ateni) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li članak 8. Direktive 93/13, kojim se predviđa da države članice mogu donijeti strože odredbe kako bi osigurale višu razinu zaštite potrošača, tumačiti na način da država članica ima mogućnost da ne prenese u svoje nacionalno pravo članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 i da dopusti sudski nadzor ugovornih odredbi koje odražavaju prisilne ili dispozitivne zakonske ili podzakonske odredbe?

2. Može li se smatrati da je članak 1. stavak 2. prvi i drugi podstavak Direktive 93/13/EEZ [(drugi podstavak ne postoji u hrvatskoj verziji Direktive 93/13, op. p.)], iako nije izričito prenesen u grčko pravo, unesen neizravno u skladu sa sadržajem članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 1. te direktive, koji je prenesen u odredbu članka [2.] stavka [6.] Zakona br. 225[1]/1994?

3. Je li odstupanje iz članka 1. stavka 2. prvog i drugog podstavka te direktive [(drugi podstavak ne postoji u hrvatskoj verziji Direktive 93/13, op. p.)] obuhvaćeno pojmom nepoštenih odredbi i njihovim područjem primjene, kako su definirani odredbama članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 1. Direktive 93/13?

4. Može li se odredba ugovora o kreditu koji su sklopili potrošač i kreditna ustanova, koja preuzima tekst dispozitivne pravne norme države članice, podvrgnuti nadzoru nepoštenosti općih uvjeta ugovora u skladu s odredbama Direktive 93/13 ako se o toj odredbi nije pojedinačno pregovaralo?”

O prethodnim pitanjima

Dopuštenost zahtjeva za prethodnu odluku

24 Društvo Trapeza Peiraios navodi da su i čitav zahtjev za prethodnu odluku i svako od postavljenih pitanja zahvaćeni nizom razloga za nedopuštenost. Ono u biti ističe da, kao prvo, taj zahtjev nema nikakve veze s predmetom spora iz glavnog postupka i poziva Sud da sastavi savjetodavno mišljenje. Kao drugo, Areios Pagos (Vrhovni sud) već je okončao internu raspravu o sudskoj praksi koja se spominje u navedenom zahtjevu i Sud nije nadležan odlučivati o tumačenju odredaba nacionalnog prava na koje su se tužitelji iz glavnog postupka samo pozvali. Kao treće, neka su od pitanja suda koji je uputio zahtjev neprecizna, čak i nerazumljiva.

25 U tom pogledu valja podsjetiti na to da je prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda isključivo na nacionalnom sudu pred kojim se vodi postupak i koji mora preuzeti odgovornost za sudsku odluku koja će biti donesena da, uvažavajući posebnosti predmeta, ocijeni nužnost prethodne odluke za donošenje svoje presude i relevantnost pitanja koja postavlja Sudu, koja uživaju pretpostavku relevantnosti. Slijedom toga, ako se postavljeno pitanje odnosi na tumačenje ili valjanost pravila prava Unije, Sud je u načelu dužan odlučiti osim ako je očito da traženo tumačenje nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom spora u glavnom postupku, ako je problem hipotetski ili ako Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima potrebnima kako bi mogao dati koristan odgovor na navedeno pitanje (presuda od 2. rujna 2021., OTP Jelzálogbank i dr., C-932/19, EU:C:2021:673, t. 26. i navedena sudska praksa).

26 Isto je tako nesporno da je u postupku iz članka 267. UFEU-a, koji se zasniva na jasnom razgraničenju funkcija nacionalnih sudova i Suda, nacionalni sud jedini ovlašten tumačiti i primijeniti odredbe nacionalnog prava, dok je Sud ovlašten samo iznijeti tumačenje ili izjasniti se o valjanosti propisa Unije polazeći od činjenica koje mu predstavi nacionalni sud (vidjeti u tom smislu presude od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 37. i navedenu sudsku praksu te od 10. lipnja 2021., Ultimo Portfolio Investment (Luksemburg), C-303/20, EU:C:2021:479, t. 25. i navedenu sudsku praksu).

27 U konkretnom se slučaju sud koji je uputio zahtjev pita o smislu i dosegu više odredaba prava Unije kako bi utvrdio može li provesti nadzor nepoštenosti spornih odredaba na temelju Direktive 93/13. Naime, on od Suda traži da protumači članak 1. stavak 2., članak 3. stavak 1., članak 4.

stavak 1. i članak 8. te direktive, pri čemu pojašnjava da je cilj Zakona 2251/1994, na koji se tužitelji iz glavnog postupka posebno pozivaju, prenošenje navedene direktive u grčki pravni poredak. Osim toga, navedeni je sud s dovoljno jasnoće i preciznosti izložio činjenice spora iz glavnog postupka i njegov pravni okvir, elemente iz kojih proizlazi da postavljena pitanja nisu ni nepovezana s predmetom tog spora ni hipotetske prirode.

28 Iz toga slijedi da je zahtjev za prethodnu odluku dopušten.

Meritum

Četvrto prethodno pitanje

29 Svojim četvrtim pitanjem, koje valja prvo razmotriti, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da se njime iz područja primjene te direktive isključuje odredba unesena u ugovor što su ga sklopili trgovac i potrošač, a koja je odraz dispozitivne zakonske ili podzakonske odredbe, to jest odredbe koja se primjenjuje automatski kada ne postoji drukčiji dogovor među strankama, čak i ako se o navedenoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo.

30 U tom smislu valja podsjetiti na to da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 isključuje iz svojeg područja primjene ugovorne odredbe koje su odraz „obaveznih zakonskih ili regulatornih odredbi”, izraz koji, s obzirom na trinaestu uvodnu izjavu te direktive, obuhvaća istodobno odredbe nacionalnog prava koje se primjenjuju između ugovornih stranaka neovisno o njihovu izboru i one koje su dispozitivne naravi, to jest koje se primjenjuju automatski kada ne postoji drukčiji dogovor među strankama (presuda od 2. rujna 2021., OTP Jelzálogbank i dr., C-932/19, EU:C:2021:673, t. 28. i navedena sudska praksa).

31 U tom je pogledu važno naglasiti da je verzija Direktive 93/13 na grčkom jeziku jedina u kojoj njezin članak 1. stavak 2. sadržava drugi podstavak, čiji izričaj odgovara tekstu zadnje rečenice trinaeste uvodne izjave te direktive, u skladu s kojom se izrazom „obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba”, iz te odredbe, „obuhvaćaju i propisi koji se u skladu sa zakonom primjenjuju na ugovorne stranke ako nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja”.

32 Međutim, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, formulacija neke odredbe prava Unije upotrijebljena u jednoj od jezičnih verzija ne može služiti kao jedina osnova tumačenja te odredbe niti joj se može dati prednost u odnosu na druge jezične verzije. Naime, odredbe prava Unije moraju se tumačiti i primjenjivati ujednačeno s obzirom na verzije sastavljene na svim jezicima Unije. U slučaju nejednakosti između različitih jezičnih verzija nekog teksta prava Unije, odredba o kojoj je riječ mora se tumačiti s obzirom na opću strukturu i svrhu propisa kojeg je dio (presuda od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, t. 33. i navedena sudska praksa).

33 Kad je riječ o općoj strukturi Direktive 93/13, Sud je utvrdio da članak 1. stavak 2. te direktive treba tumačiti na način da ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo, ali koja odražava pravilo koje se, u skladu s nacionalnim pravom, primjenjuje između ugovornih stranaka ako u tom pogledu nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja, ne ulazi u područje primjene te direktive (presuda od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, t. 37.).

34 U tom je pogledu Sud pojasnio da činjenica da ugovorna odredba koja je odraz jedne od odredbi iz članka 1. stavka 2. Direktive 93/13 nije bila predmet pojedinačnih pregovora ne utječe na njezino isključenje iz područja primjene te direktive. Naime, u skladu s člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13, izostanak pojedinačnih pregovora uvjet je za ispitivanje nepoštenosti ugovorne odredbe, do kojeg ne može doći ako ugovorna odredba nije obuhvaćena njezinim područjem primjene (presuda od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, t. 36.).

35 Kad je riječ o svrsi Direktive 93/13, Sud je više puta ocijenio da je isključenje primjene pravila iz te direktive, koje proizlazi iz njezina članka 1. stavka 2., opravdano činjenicom da se u načelu može pretpostaviti da je nacionalni zakonodavac uspostavio ravnotežu između svih prava i obveza stranaka u određenim ugovorima, a koju je zakonodavac Unije izričito namjeravao očuvati (presuda od 10. lipnja 2021., Prima banka Slovensko, C-192/20, EU:C:2021:480, t. 32. i navedena sudska praksa). Usto, Sud je pojasnio da okolnost da je takva ravnoteža uspostavljena nije uvjet za primjenu isključenja iz članka 1. stavka 2., nego opravdanje za takvo isključenje (vidjeti u tom smislu presudu od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, t. 27. i rješenje od 14. listopada 2021., NSV i NM, C-87/21, neobjavljeno, EU:C:2021:860, t. 31.).

36 Iz razmatranja navedenih u točkama 33. do 35. proizlazi da nacionalni sudovi ne mogu nadzirati, u pogledu Direktive 93/13, nepoštenost odredbe iz ugovora sklopljenog između trgovca i potrošača, čak i ako se o toj odredbi nije pojedinačno pregovaralo, kada je ta odredba odraz zakonske ili podzakonkse odredbe koja je „obvezna” u smislu članka 1. stavka 2. navedene direktive, pri čemu taj pojam uključuje ne samo odredbu koja se primjenjuje između ugovornih stranaka neovisno o njihovu izboru nego i dispozitivnu odredbu, to jest onu koja se primjenjuje automatski, kada ne postoji drukčiji dogovor među strankama, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točki 30. ove presude.

37 Na nacionalnim je sudovima da provjere je li dotična odredba obuhvaćena člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13 s obzirom na kriterije koje je utvrdio Sud, odnosno uz uzimanje u obzir naravi, opće strukture i odredaba predmetnih ugovora o kreditu kao i pravnih i činjeničnih okolnosti tih ugovora, imajući pritom na umu da, s obzirom na cilj zaštite potrošača iz te direktive, iznimku uspostavljenu člankom 1. stavkom 2. iste direktive treba tumačiti usko (vidjeti u tom smislu presudu od 20. rujna 2017., Andriciuc i dr., C-186/16, EU:C:2017:703, t. 30. i 31.).

38 U ovom slučaju, sud koji je uputio zahtjev smatra da se spornim odredbama, o kojima stranke dotičnog ugovora o kreditu nisu pregovarale, reproducira sadržaj članka 291. Građanskog zakonika, za koji taj sud smatra da je dispozitivna zakonska odredba.

39 Međutim, valja podsjetiti na to da je na tom sudu da, na temelju kriterija navedenih u točki 37. ove presude, ispita jesu li sve ugovorne odredbe koje se pred njim osporavaju uistinu odraz odredaba nacionalnog prava koje su obvezne u smislu članka 1. stavka 2. Direktive 93/13, s obzirom na to da se one navedene odredbe koje nisu obuhvaćene tom kvalifikacijom ne mogu u tom pogledu isključiti iz područja primjene navedene direktive. Činjenica da određene ugovorne odredbe koje su odraz takvih zakonskih odredbi ne podliježu području primjene Direktive 93/13 ne znači da nacionalni sud ne može ocjenjivati valjanost, u odnosu na navedenu direktivu, drugih odredbi iz istog ugovora na koje se ne odnose zakonske odredbe (presuda od 20. rujna 2018., OTP Bank i OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, t. 66.).

40 S obzirom na navedeno, na četvrto pitanje valja odgovoriti tako da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se njime iz područja primjene te direktive isključuje odredba unesena u ugovor što su ga sklopili trgovac i potrošač, a koja je odraz dispozitivne zakonske ili podzakonske odredbe, to jest koja se primjenjuje automatski kada ne postoji drukčiji dogovor među strankama, čak i ako se o navedenoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo.

Drugo i treće prethodno pitanje

41 Svojim drugim i trećim pitanjem, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da su sudovi države članice dužni iz njezina područja primjene isključiti ugovorne odredbe na koje se odnosi taj članak 1. stavak 2., čak i ako navedena odredba nije bila formalno prenesena u pravni poredak te države, te mogu li ti sudovi u takvom slučaju smatrati da je navedeni članak 1. stavak 2. bio na neizravan način uključen u nacionalno pravo prenošenjem članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 1. te direktive.

42 Taj se upit temelji na pretpostavci u skladu s kojom je, s obzirom na to da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 nije bio izričito preuzet u grčko zakonodavstvo kojim se provodi njegovo prenošenje, Areios Pagos (Vrhovni sud) utvrdio, na temelju tumačenja nacionalnog prava za koje smatra da je u skladu s tom direktivom, da se isključenje iz njezina područja primjene, propisano u njezinu članku 1. stavku 2., implicitno nalazi u navedenom zakonodavstvu jer je to isključenje sadržano u članku 2. stavku 6. Zakona 2251/1994, kojim su preneseni članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 1. navedene direktive.

43 Prije svega, kad je riječ o posljedicama neprenošenja članka 1. stavka 2. Direktive 93/13 u unutarnje pravo, valja istaknuti da se odredbe te direktive primjenjuju isključivo na slučajeve koji nisu otklonjeni iz njezina područja primjene, među ostalim na temelju isključenja koje uvodi navedeni članak 1. stavak 2., pod pretpostavkama koje su njime utvrđene (vidjeti u tom smislu presude od 26. ožujka 2020., Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, C-779/18, EU:C:2020:236, t. 50. i od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, t. 23. i navedenu sudsku praksu).

44 Nadalje, valja utvrditi da se člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13 iz njezina područja primjene isključuju ugovorne odredbe na koje se on odnosi, osobito odredbe koje su odraz prisilnih zakonskih ili podzakonskih odredaba. Slijedom toga, bez obzira na moguće neprenošenje tog članka 1. stavka 2. u pravni poredak države članice, nadzor usklađenosti takvih ugovornih odredaba, a posredno i prisilnih nacionalnih odredaba koje one odražavaju, u pogledu zahtjeva iz te direktive, ipak nije predviđen pravom Unije.

45 Naime, takvim se neprenošenjem ne može izmijeniti područje primjene Direktive 93/13 koje, načelno, mora biti isto u svim državama članicama, podložno prilagodbama koje dopušta pravo Unije. U pogledu potonjeg, važno je podsjetiti na to da države članice posebno zadržavaju mogućnost da odredbe navedene direktive primjenjuju, kao pravila nacionalnog prava, na situacije koje nisu obuhvaćene područjem primjene te direktive, pod uvjetom da je to spojivo s njezinim ciljevima i Ugovorima (vidjeti u tom smislu presudu od 2. travnja 2020., Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, t. 32. do 38.).

46 Naposljetku, s obzirom na kontekst glavnog postupka, kako je prikazan u točkama 18. do 22. i 42. ove presude, treba ispitati mogu li sudovi te države – ili čak i moraju – u slučaju kada članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 nije izričito prenesen u pravni poredak države članice donošenjem

izričite i, u tom smislu, posebne zakonske odredbe, smatrati da je navedena odredba prenesena implicitno, donošenjem nacionalnih odredaba kojima su preneseni članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 1. te direktive.

47 U tom pogledu valja istaknuti da se člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13 ograničava područje primjene sustava zaštite od nepoštenih odredaba koji je uveden tom direktivom, dok se njezini članci 3. i 4. odnose na pojam nepoštenih odredaba odnosno na doseg ocjene nepoštenosti takvih odredaba, u okviru navedene direktive.

48 Osim toga, kao što je to Sud već utvrdio, svaki instrument prava Unije primjenjuje se na određenu situaciju samo ako je ona obuhvaćena područjem primjene tog instrumenta (rješenja od 14. travnja 2021., Credit Europe Ipotecar IFN i Credit Europe Bank, C-364/19, EU:C:2021:306, t. 32. i navedena sudska praksa te od 14. listopada 2021., NSV i NM, C-87/21, neobjavljeno, EU:C:2021:860, t. 37.). Usto, iz same strukture Direktive 93/13 jasno proizlazi da moguća ocjena nepoštenosti ugovorne odredbe s obzirom na odredbe te direktive, a osobito na njezine članke 3. i 4., zahtijeva da se prethodno utvrdi je li dotična odredba obuhvaćena područjem primjene te direktive, osobito s obzirom na isključenje iz članka 1. stavka 2. navedene direktive (vidjeti u tom smislu presudu od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, t. 23. i 26. te rješenja od 14. travnja 2021., Credit Europe Ipotecar IFN i Credit Europe Bank, C-364/19, EU:C:2021:306, t. 33. i od 14. listopada 2021., NSV i NM, C-87/21, neobjavljeno, EU:C:2021:860, t. 38.).

49 Prema tome, ako članak 1. stavak 2. Direktive 93/13, čiji je cilj definirati njezino područje primjene, nije bio formalno prenesen izričitom i posebnom zakonskom odredbom u pravni poredak države članice, njezini sudovi ne mogu smatrati da je ta odredba bila neizravno uključena u taj poredak posredstvom prenošenja članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 1. te direktive, koji nemaju isti cilj.

50 S obzirom na prethodna razmatranja, na drugo i treće pitanje valja odgovoriti tako da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da su ugovorne odredbe na koje se odnosi taj članak 1. stavak 2. isključene iz područja primjene te direktive, čak i ako navedena odredba nije bila formalno prenesena u pravni poredak države članice, te da sudovi te države članice u takvom slučaju ne mogu smatrati da je navedeni članak 1. stavak 2. bio na neizravan način uključen u nacionalno pravo prenošenjem članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 1. te direktive.

Prvo prethodno pitanje

51 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 8. Direktive 93/13 tumačiti na način da mu se ne protivi donošenje ili zadržavanje odredaba unutarnjeg prava koje za posljedicu imaju primjenu sustava zaštite potrošača, predviđenog tom direktivom, na ugovorne odredbe na koje se odnosi njezin članak 1. stavak 2.

52 Najprije valja utvrditi da se čini da su sud koji je uputio zahtjev i tužitelji iz glavnog postupka suglasni da se time što Zakonom 2251/1994 isključenje iz članka 1. stavka 2. Direktive 93/13 nije preneseno u grčko pravo nastoji prešutno, na temelju članka 8. te direktive, ostvariti cilj povećanja razine zaštite potrošača u odnosu na onu koja je zajamčena tom direktivom. Međutim, društvo Trapeza Peiraios i vlada Helenske Republike u svojim pisanim očitovanjima osporavaju da je to bila namjera nacionalnog zakonodavca.

53 U tom pogledu valja naglasiti da je, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, na Sudu da u okviru raspodjele ovlasti između njega i nacionalnih sudova uzme u obzir činjenični i pravni kontekst prethodnih pitanja kako je definiran odlukom o njihovu upućivanju, tako da se ispitivanje zahtjeva za prethodnu odluku ne može provesti s obzirom na tumačenje nacionalnog prava koje je iznijela vlada države članice ili stranka glavnog postupka (vidjeti u tom smislu presudu od 15. travnja 2021., État belge (Elementi koji su nastali nakon odluke o transferu), C-194/19, EU:C:2021:270, t. 26. i navedenu sudsku praksu).

54 S obzirom na navedeno, valja podsjetiti na to da se, u skladu s dvanaestom uvodnom izjavom Direktive 93/13, njome samo provodi djelomično i minimalno usklađivanje nacionalnih zakona o nepoštenim odredbama, ostavljajući mogućnost državama članicama da svojim nacionalnim propisima, strožima od onih iz te direktive, uz dužno poštovanje UFEU-a, potrošačima pruže višu razinu zaštite. Usto, na temelju članka 8. navedene direktive, kako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača države članice mogu u području na koje se ona odnosi usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s tim ugovorom (vidjeti u tom smislu presude od 2. travnja 2020., Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, t. 33. i od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, t. 84.).

55 Iz izričaja članka 8. Direktive 93/13 proizlazi da je mogućnost kojom države članice raspolažu na temelju te odredbe kako bi povećale razinu zaštite potrošača primjenjiva „u području na koje se odnosi [ta] [d]irektiva”, a koje obuhvaća ugovorne odredbe koje mogu biti nepoštene, a nalaze se u ugovorima što su ih sklopili trgovac i potrošač.

56 Kad je riječ o članku 1. stavku 2. Direktive 93/13 u vezi s njezinom trinaestom uvodnom izjavom, njime se iz područja primjene te direktive isključuju određene odredbe ugovora sklopljenih s potrošačima, osobito one koje su odraz prisilnih zakonskih ili podzakonskih odredaba.

57 Člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13 ne ugrožava se mogućnost država članica, navedena u njezinoj dvanaestoj uvodnoj izjavi i članku 8., da svojim nacionalnim propisima, strožima od onih iz navedene direktive, potrošačima pruže višu razinu zaštite uz dužno poštovanje UFEU-a.

58 Usto, u presudi od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, t. 30. do 35., 40. i 43.), koja se odnosi na odnos između mogućnosti koja je otvorena u članku 8. i iznimke od mehanizma sadržajne ocjene nepoštenih odredaba koja je predviđena u članku 4. stavku 2. Direktive 93/13, Sud je – nakon što je utvrdio da su ugovorne odredbe na koje se odnosi taj članak 4. stavak 2. obuhvaćene područjem primjene Direktive 93/13 i da se, prema tome, njezin članak 8. primjenjuje i na navedeni članak 4. stavak 2. – ocijenio da se tim dvjema odredbama ne protivi nacionalni propis koji omogućava sudski nadzor nepoštenosti takvih ugovornih odredaba, kojim se potrošaču osigurava viša razina zaštite od one koju pruža ta direktiva.

59 Naknadno je Sud podsjetio na to da ugovorne odredbe na koje se odnosi članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 ne podliježu ocjeni svojeg eventualno nepoštenog karaktera, nego su obuhvaćene područjem primjene te direktive u smislu njezina članka 8. (vidjeti u tom smislu presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 41.) i da je odredba nacionalnog prava kojom se povjerava uži doseg iznimci koja je uspostavljena navedenim člankom 4. stavkom 2. u skladu s ciljem zaštite potrošača, koji slijedi ta direktiva (presuda od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, t. 85.).

60 Međutim, postoji razlika između članka 1. stavka 2. Direktive 93/13, kojim se iz njezina materijalnog područja primjene isključuje prva kategorija ugovornih odredaba, i članka 4. stavka 2. te direktive, kojim se ne utvrđuje to područje primjene, nego se iz ocjene nepoštenosti isključuje druga kategorija ugovornih odredaba koje su pak obuhvaćene njezinim područjem primjene (vidjeti u tom smislu presudu od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, t. 32.).

61 Prema tome, valja utvrditi da ugovorne odredbe na koje se odnosi taj članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 nisu obuhvaćene područjem primjene te direktive i da se, slijedom toga, njezin članak 8. ne primjenjuje na navedeni članak 1. stavak 2.

62 Uza sve to ipak valja istaknuti da, kao što je to navedeno u točki 45. ove presude, države članice mogu primijeniti odredbe te direktive na situacije koje ne ulaze u njezino područje primjene, pod uvjetom da je to spojivo s ciljevima te direktive i s Ugovorima (vidjeti u tom smislu presudu od 2. travnja 2020., Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, t. 37.).

63 Slijedom navedenog, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 8. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se ne protivi donošenje ili zadržavanje odredaba unutarnjeg prava koje za posljedicu imaju primjenu sustava zaštite potrošača, predviđenog tom direktivom, na ugovorne odredbe na koje se odnosi njezin članak 1. stavak 2.

Troškovi

64 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (šesto vijeće) odlučuje:

1. **Članak 1. stavak 2. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da se njime iz područja primjene te direktive isključuje odredba unesena u ugovor što su ga sklopili trgovac i potrošač, a koja je odraz dispozitivne zakonske ili podzakonske odredbe, to jest koja se primjenjuje automatski kada ne postoji drukčiji dogovor među strankama, čak i ako se o navedenoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo.**

2. **Članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da su ugovorne odredbe na koje se odnosi taj članak 1. stavak 2. isključene iz područja primjene te direktive, čak i ako navedena odredba nije bila formalno prenesena u pravni poredak države članice, te da sudovi te države članice u takvom slučaju ne mogu smatrati da je navedeni članak 1. stavak 2. bio na neizravan način uključen u nacionalno pravo prenošenjem članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 1. te direktive.**

3. **Članak 8. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se ne protivi donošenje ili zadržavanje odredaba unutarnjeg prava koje za posljedicu imaju primjenu sustava zaštite potrošača, predviđenog tom direktivom, na ugovorne odredbe na koje se odnosi njezin članak 1. stavak 2.**

Potpisi